

УДК [331.109.31:355.1-051.641]:34.037
DOI <https://doi.org/10.32999/ksu2307-8049/2026-1-5>

ПРАВО ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ НА СУДОВИЙ ЗАХИСТ ЩОДО ГРОШОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

Шевчук Олександр Михайлович,
доктор юридичних наук,
професор кафедри адміністративного права та адміністративної діяльності
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого
Oleksandr-shevchuk@ukr.net
orcid.org/0000-0003-4864-7316

Антонюк Анастасія Олександрівна,
курсантка 4-го курсу Військово-юридичного інституту
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого
anastasiaantonuk427@gmail.com
orcid.org/0009-0007-8257-2860

*Метою статті є виявлення теоретико-правових і практичних проблем реалізації права військовослужбовців на судовий захист щодо грошового забезпечення в адміністративному судочинстві та обґрунтування пропозицій щодо їх усунення в умовах воєнного стану. **Методи.** Методологічну основу дослідження становлять загальнонаукові та спеціально-юридичні методи пізнання. У процесі дослідження застосовано аналіз і синтез для з'ясування правової природи грошового забезпечення військовослужбовців та змісту їхнього права на судовий захист. Формально-юридичний метод використано для тлумачення норм Конституції України, законодавства у сфері соціального забезпечення військовослужбовців та процесуальних механізмів судового захисту. Порівняльно-правовий метод дав змогу зіставити національне правове регулювання з міжнародними стандартами захисту прав військовослужбовців. Метод узагальнення судової практики застосовано для аналізу рішень національних судів у спорах щодо нарахування та виплати грошового забезпечення. Системно-структурний та логіко-правовий методи використано для формування наукових висновків і пропозицій щодо вдосконалення правового регулювання судового захисту прав військовослужбовців. **Результати.** Встановлено, що в умовах воєнного стану військовослужбовці мають право на судовий захист своїх прав щодо грошового забезпечення, звертаючись до адміністративних судів, які визнають обов'язковість виплат (окладів, премій, винагород) згідно з законодавством, а для досудового вирішення спорів – до Департаменту фінансів Мініборони України. Указано, що судова практика підтверджує право на захист військовослужбовців, якщо є несвоєчасні або неповні виплати, адже грошове забезпечення включає різні складові, встановлені постановами уряду, як-от оклади, надбавки та премії. Судовий захист виступає ефективним механізмом відновлення порушених прав військовослужбовців в адміністративному судочинстві, забезпечуючи баланс між публічними інтересами держави та приватними інтересами особи. **Висновки.** Право військовослужбовців на судовий захист щодо грошового забезпечення є складовою конституційного права на судовий захист та важливим елементом системи соціальних гарантій осіб, які проходять військову службу. Судовий захист військовослужбовців щодо грошового забезпечення потребує вдосконалення нормативного регулювання та забезпечення єдності правозастосовної практики.*

***Ключові слова:** адміністративний позов, принцип верховенства права, конституційні гарантії, воєнний стан, адміністративне судочинство, публічно-правові спори.*

THE RIGHT OF MILITARY SERVICEMEN TO COURT PROTECTION REGARDING MONETARY SECURITY

Shevchuk Oleksandr Mykhailovych,
Doctor of Juridical Sciences,
Professor at the Department of Administrative Law and Administrative Activities,
Yaroslav Mudryi National Law University
Oleksandr-shevchuk@ukr.net
orcid.org/0000-0003-4864-7316

Antonyuk Anastasia Oleksandrivna,
4th year cadet of the Military Law Institute
Yaroslav Mudryi National Law University
anastasiaantonuk427@gmail.com
orcid.org/0009-0007-8257-2860

*The purpose of the article is to identify theoretical, legal, and practical problems in the implementation of military personnel's right to judicial protection regarding monetary compensation in administrative proceedings and to justify proposals for their elimination under martial law. **Methods.** The methodological basis of the study consists of general scientific and special legal methods of cognition. In the course of the study, analysis and synthesis were used to clarify the legal nature of the monetary support of military personnel and the content of their right to judicial protection. The formal-legal method was used to interpret the provisions of the Constitution of Ukraine, legislation in the field of social security for military personnel, and procedural mechanisms of judicial protection. The comparative legal method made it possible to compare national legal regulation with international standards for the protection of the rights of military personnel. The method of generalizing judicial practice was used to analyze the decisions of national courts in disputes concerning the calculation and payment of monetary support. The systemic-structural and logical-legal methods were used to form scientific conclusions and proposals for improving the legal regulation of judicial protection of the rights of military personnel. **Results.** It has been established that under martial law, military personnel have the right to judicial protection of their rights regarding monetary compensation by applying to administrative courts, which recognize the obligation to make payments (salaries, bonuses, rewards) in accordance with the law, and for pre-trial settlement of disputes, to the Department of Finance of the Ministry of Defense of Ukraine. It is noted that judicial practice confirms the right of military personnel to protection in the event of late or incomplete payments, since monetary compensation includes various components established by government resolutions, such as salaries, allowances, and bonuses. Judicial protection is an effective mechanism for restoring the violated rights of military personnel in administrative proceedings, ensuring a balance between the public interests of the state and the private interests of the individual. **Conclusions.** The right of military personnel to judicial protection with regard to monetary compensation is part of the constitutional right to judicial protection and an important element of the system of social guarantees for persons performing military service. Judicial protection of military personnel with regard to monetary compensation remains an effective mechanism for restoring violated rights, but requires improvement of regulatory framework and ensuring uniformity of law enforcement practice.*

Keywords: administrative claim, principle of the rule of law, constitutional guarantees, martial law, administrative proceedings, public law disputes.

Вступ. Забезпечення належного рівня грошового забезпечення військовослужбовців є однією з ключових соціальних гарантій держави та необхідною умовою реалізації їхнього конституційного права на соціальний і правовий захист. Військовослужбовці, виконуючи обов'язок із захисту держави, незалежності та територіальної цілісності України, потребують надійних правових гарантій своїх прав. Аналіз чинного законодавства та судової практики свідчить, що, незважаючи на наявність нормативно визначених гарантій грошового забезпечення військовослужбовців, на практиці виникають численні публічно-правові спори, пов'язані з його нарахуванням, перерахунком та виплатою.

Питання правового механізму захисту прав приватних осіб в адміністративному судочинстві досліджували В.Б. Авер'янов, Ю.П. Битяк, В.М. Бевзенко, Я.О. Берназюк, В.М. Гаращук, та ін. Окремі дослідники звернули увагу на окремі проблемні питання захисту прав військовослужбовців (Середа, 2025: 154–159; Ковальов, 2025: 441–445; Рекшинський, 2023; Козинець, Лугина, 2025), інші звернули увагу на аналіз рішень ЄСПЛ (Шевчук та ін., 2025: 529–533) та ін. Окремі дослідники справедливо звертають увагу на численні проблеми правового регулювання грошового забезпечення військовослужбовців у воєнний час (Середа, 2025: 156). Серед яких авторка вважає, що законодавство не містить чіткого визначення поняття «безпосередня участь у бойових діях»; відсутні чіткі критерії диференціації між виплатами у розмірі 30 000 гривень та 100 000 гривень, що

породжує довільність у прийнятті рішень командуванням; не врегульованим залишається питання про те, чи включаються ці додаткові виплати до складу грошового забезпечення для цілей розрахунку інших виплат, зокрема щорічної матеріальної допомоги, одноразової грошової допомоги при звільненні, пенсій (Середа, 2025: 154). Отже, окремі проблемні питання захисту прав військовослужбовців з питань грошового забезпечення у воєнний час є дискусійними та потребують подальшого наукового осмислення, особливо в контексті аналізу судових рішень та виявлення проблем правозастосування у досліджуваній сфері. У цьому контексті дослідження права військовослужбовців на судовий захист щодо грошового забезпечення є актуальним як з теоретичної, так і з практичної точки зору адміністративної науки.

Метою статті є виявлення теоретико-правових і практичних проблем реалізації права військовослужбовців на судовий захист щодо грошового забезпечення в адміністративному судочинстві та обґрунтування пропозицій щодо їх усунення в умовах воєнного стану. **Методологічну основу** дослідження становлять загальнонаукові та спеціально-юридичні методи, зокрема аналіз і синтез, формально-юридичний, порівняльно-правовий та метод узагальнення судової практики.

1. Правові засади досліджуваної категорії

Система грошового забезпечення військовослужбовців включає декілька складових: оклад за військовим званням, оклад за займаною посадою, щомісячні надбавки за вислугу років, кваліфікаційну категорію, особливі умови служби, а також

додаткові види грошового забезпечення у вигляді премій, матеріальної допомоги, винагород (Серета, 2025: 157). В умовах воєнного стану до цієї системи додалися спеціальні додаткові виплати за безпосередню участь у бойових діях, розмір яких становить 30 000 гривень та 100 000 гривень на місяць залежно від інтенсивності та небезпечності виконуваних бойових завдань. Військовослужбовці можуть оскаржувати рішення та дії органів військового управління, що стосуються: затримки або невиклати грошового забезпечення; неправильного нарахування виплат; незаконного зменшення грошового забезпечення; відмови в призначенні компенсацій або надбавок.

Згідно зі ст. 55 Конституції України, кожному гарантується право на оскарження в суді рішень, дій чи бездіяльності органів державної влади та їх посадових осіб. Відповідно до ст. 3 Конституції України, людина, її права і свободи визнаються найвищою соціальною цінністю, а їх забезпечення є головним обов'язком держави (Конституція України, 1996). Кожна особа може звернутися до адміністративного суду, якщо вважає, що рішення, дія чи бездіяльність суб'єкта владних повноважень порушили її права, свободи чи інтереси (Кодекс адміністративного судочинства України, 2005). Відповідно до ст. 2 даного Кодексу, завданням адміністративного судочинства є ефективний захист прав і законних інтересів фізичних осіб у публічно-правових відносинах.

Згідно зі ст. 5 КАС України, кожна особа має право звернутися до адміністративного суду у разі порушення її прав суб'єктом владних повноважень, яким у справах про грошове забезпечення виступають органи військового управління. Ст. 19 КАС України відносить спори щодо проходження військової служби та пов'язаних із нею виплат до юрисдикції адміністративних судів. Отже, система захисту прав військовослужбовців в Україні ґрунтується на конституційних принципах верховенства права та гарантованості прав і свобод людини і громадянина. Треба врахувати, що право на судовий захист у досліджуваній сфері відрізняється від права військовослужбовців на звернення до адміністративного суду.

Правові гарантії грошового забезпечення військовослужбовців закріплені на законодавчому рівні передбачено обов'язок держави забезпечувати військовослужбовців належним грошовим забезпеченням з урахуванням особливого характеру служби (ст.9) (Закон України «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей», 1991). Порушення цього обов'язку, зокрема несвоєчасна або неповна виплата грошового забезпечення, є підставою для звернення до адміністративного суду з метою захисту порушених прав. Окремі соціальні гарантії передбачені для осіб, які мають статус ветеранів війни. Відповідно до законодавства держава забезпечує таким особам додаткові соціальні виплати та пільги, що також можуть бути предметом судового захисту у разі їх порушення (Закон України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту» 1993).

Національні гарантії судового захисту узгоджуються з міжнародними стандартами захисту прав людини. Зокрема, стаття 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод гарантує право на справедливий суд, а стаття 13 – право на ефективний засіб юридичного захисту. Аналогічні

положення закріплені у ст. 2 та 14 Міжнародного пакту про громадянські і політичні права (Пакт про громадянські і політичні права, 1966). Таким чином, право військовослужбовців на судовий захист з питань грошового забезпечення в адміністративних справах є гарантованим на конституційному, так і на законодавчому та міжнародно-правовому рівнях і не може бути обмежене в умовах воєнного стану.

В умовах воєнного стану військовослужбовці мають право на судовий захист своїх прав щодо грошового забезпечення, звертаючись до адміністративних судів, які визнають обов'язковість виплат (окладів, премій, винагород) згідно з законодавством, а для досудового вирішення спорів – до Департаменту фінансів Міністерства України. Указано, що судовою практикою підтверджує право на захист військовослужбовців, якщо є несвоєчасні або неповні виплати, адже грошове забезпечення включає різні складові, встановлені постановами уряду, як-от оклади, надбавки та премії.

Вкажімо, що військовослужбовці мають право на прискорений розгляд адміністративних справ щодо грошового забезпечення, особливо у випадках, коли від цього залежить забезпечення їхніх базових потреб. Забезпечується презумпція законності їхніх вимог щодо грошового забезпечення. Адміністративний позов до суду може бути поданий безпосередньо військовослужбовцем, а також через адвоката або представника військової частини. Адміністративний суд має право тимчасово забезпечити позов шляхом зупинення оскаржуваних дій до завершення розгляду справи.

2. Аналіз окремих судових рішень

При аналізі окремих рішень адміністративних судів за період 2022–2025 років щодо публічно-правових спорів з питань виплат грошового забезпечення військовослужбовцям потрібно умовно виділити деякі проблемні питання в адміністративних судах. Такі публічно-правові спори потрібно поділити на наступні групи: додаткові виплати за участь у бойових діях, пенсійне забезпечення та статус додаткових виплат, індексація грошового забезпечення, компенсація затримок виплат, соціальні гарантії членам сімей військовослужбовців тощо.

Зокрема, у першому випадку, Велика Палата Верховного Суду у справі № 640/13029/22 від 29 серпня 2024 р. встановила межі права на додаткову винагороду 30 000 гривень. Суд підтвердив, що виплата призначена виключно військовослужбовцям, які безпосередньо виконують бойові завдання в зоні бойових дій. Військовослужбовці, відряджені до державних органів, не можуть претендувати на цю виплату, оскільки не виконують бойових завдань і не піддаються безпосередній загрозі. Протилежна ситуація виникла у справі № 460/8528/24, де Рівненський окружний адміністративний суд 15 січня 2025 р. захистив права пораненого військовослужбовця. Військова частина відмовила у виплаті 100 000 гривень за період лікування після поранень. Суд визнав відмову неправною, підтвердивши, що поранений зберігає право на грошове забезпечення пропорційно часу лікування від бойових поранень.

Верховний Суд у справі № 200/216/23 від 26 червня 2024 р. сформулював важливу позицію щодо доказування участі в бойових діях. Суд наголосив, що для підтвердження права можуть

Таблиця 1.

Основні підстави публічно-правових спорів військовослужбовців щодо грошового забезпечення за 2022–2025 рр.

Підстава	Зміст рішення
Компенсація за затримки виплат	Судові рішення підтверджують право на компенсацію втрати доходів за несвоєчасні виплати грошового забезпечення та додаткових винагород
Ясність щодо обчислення грошового забезпечення	Суди роз'яснили, які компоненти входять до грошового забезпечення, та порядок їх обчислення з урахуванням індексації
Розмежування видів виплат	Додаткові винагороди не автоматично впливають на інші державні виплати (пенсії, одноразову допомогу), якщо закон прямо не передбачає цього
Захист прав спадкоємців	Судова практика визнає право спадкоємців на грошові виплати загиблого військовослужбовця
Критика скорочення виплат	Суди стримано ставляться до скорочення виплат на основі бюджетних обмежень без належного законодавчого обґрунтування
Доказування участі у бойових діях	Різноманітні документи можуть підтвердити участь у бойових діях, відсутність довідки встановленої форми не є підставою для автоматичної відмови

використовуватися різноманітні документи: накази командування, журнали обліку, рапорти командирів, свідчення інших військовослужбовців. Відсутність довідки встановленої форми не може автоматично призводити до відмови.

У другому випадку, наприклад, Касаційний адміністративний суд у справі № 580/9551/23 від 10 грудня 2024 р. вирішив питання включення додаткових виплат до бази розрахунку пенсій. Верховний Суд підтвердив тимчасовий характер додаткових виплат. Одноразова допомога та пенсія обчислюються виключно на основі окладів та постійних надбавок, без урахування воєнних винагород. Аналогічна позиція зафіксована у справі № 460/25103/23, де Рівненський окружний адміністративний суд 9 травня 2024 р. підтвердив спеціальний і тимчасовий характер винагороди 30 000 гривень. Отже, вищевказана практика створює ситуацію, коли військовослужбовці, які тривалий час ризикували життям, після демобілізації опиняються в гіршому становищі, оскільки реальний внесок в оборону не враховується при пенсійному забезпеченні.

У випадку судових позовів з питань індексації грошового забезпечення військових, то систематичною проблемою стало неправильне визначення базового місяця для розрахунків індексації. Замість застосування базової дати січень 2008 року військові частини використовували пізніші періоди, що призводило до значної недоплати. Так, Восьмий апеляційний адміністративний суд у справах № 380/12908/22 від 8 вересня 2023 року та № 380/2940/22 від 14 листопада 2022 року розглянув позови військовослужбовців Національної гвардії про неправильну індексацію. Військові частини застосовували базовий період 2016 року замість 2008 року. Суд зобов'язав перерахувати грошове забезпечення з правильною базою та виплатити заборгованість. В іншому випадку Сьомий апеляційний адміністративний суд у справах № 600/1163/23-а від 9 вересня 2023 року та № 600/6252/21-а від 14 листопада 2022 року вирішував аналогічні спори щодо неактуалізації базових показників. Зокрема, офіцери виявили, що їхнє забезпечення обчислювалося із застарілими розмірами прожиткового мінімуму. Суди підтвердили право на перерахунок всіх виплат з урахуванням підвищених показників.

У випадку публічно-правових спорів з питань компенсації затримок виплат. Зокрема, Другий апеляційний адміністративний суд у справі № 440/998/23 від 8 вересня 2023 року захистив права військового пенсіонера на додаткову ви-

плату 2 000 гривень, встановлену постановою КМУ № 713. Пенсійний фонд відмовляв через попередній перерахунок пенсії. Суд визнав відмову протиправною, зобов'язавши виплачувати надбавку з обмеженням ретроспективної виплати одним роком.

В іншому випадку, Шостий апеляційний адміністративний суд у справі № 620/1848/23 від 8 вересня 2023 року розглянув вимогу про компенсацію за семирічну затримку остаточного розрахунку. Військовослужбовець звільнений у 2016 році, остаточний розрахунок отримав лише у 2023 році. Суд визнав бездіяльність протиправною, але через законодавче обмеження компенсація обмежена шістьма місяцями заробітної плати.

Стосовно соціальних гарантій членам сімей військовослужбовців, то приміром, Третій апеляційний адміністративний суд у справі № 280/9234/23 від 12 червня 2024 року підтвердив право членів сім'ї військовослужбовця на повне грошове забезпечення з індексацією. Тобто соціальні гарантії поширюються на членів сімей у випадках, передбачених законом, що відповідає конституційному принципу соціального захисту.

Основні підстави публічно-правових спорів військовослужбовців щодо грошового забезпечення за 2022–2025 рр. наведено в таблиці 1.

Виходячи із аналізу окремих судових рішень з питань грошового забезпечення військовослужбовців, виокремлено низку проблемних питань, відсутність конкретних критеріїв на додаткові виплати, потреба на законодавчому рівні визначити зміст «безпосередня участь у бойових діях», відсутність розмежування критеріїв для виплат між 30 000 та 100 000 гривень,

не існує чітких критеріїв додаткових воєнних виплат, особливо у випадку відрядження в зону бойових дій або оборонними завданнями, потрібно врегулювати чіткий перелік відомчих документів для виплат військовослужбовців.

Висновки. Право військовослужбовців на судовий захист щодо грошового забезпечення є складовою конституційного права на судовий захист та важливим елементом системи соціальних гарантій осіб, які проходять військову службу. Судовий захист виступає ефективним механізмом відновлення порушених прав військовослужбовців в адміністративному судочинстві, забезпечуючи баланс між публічними інтересами держави та приватними інтересами особи.

Перспективи подальших досліджень доцільно пов'язувати з порівняльно-правовим дослідженням досвіду держав ЄС щодо прав військовослуж-

бовців на грошове забезпечення, що дозволить удосконалити національне законодавство та підвищити ефективність їх судового захисту в адміністративному судочинстві.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Конституція України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254k/96-вр#Text>
2. Кодекс адміністративного судочинства України від 06.07.2005 № 2747-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2747-15#Text>
3. Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей: Закон України від 20.12.1991 р. № 2011-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2011-12#Text>
4. Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту: Закон України від 22.10.1993 № 3551-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3551-12#Text>
5. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод від 04.11.1950 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text
6. Міжнародний пакт про громадянські і політичні права від 16.12.1966 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_043#Text
7. Серeda O. Актуальні проблеми правового регулювання грошового забезпечення військовослужбовців у воєнний час. *Право і суспільство*. 2025. № 3. Т. 1. С. 154–159. DOI: <https://doi.org/10.32842/2078-3736/2025.3.1.227>
8. Ковальов Д. І. Правовий статус військовослужбовців та членів їх сімей: загальнотеоретичний аналіз. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право*. 2025. Вип. 2 (89). С. 441–445. DOI: <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2025.89.2.67>
9. Рекшинський В. О. Судовий захист соціальних прав військовослужбовців в Україні. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Право»*. 2023. Вип. 80. ч. 2. С. 454–459. DOI: <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2023.80.2.73>
10. Козинець О. Г., Лугина Є. Ю. Конституційні засади захисту прав військовослужбовців в Україні. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право*. 2025. Вип. 1 (89). С. 210–215. <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2025.89.1.28>
11. Shevchuk, O.M., Drozdov, O. M., Babaieva, O.V., Bepalko, I.L., Panova A.V. Protection of the rights of drug addicts and the right to a fair trial: Practice of the European Court of Human Rights. *Polski merkuriusz lekarski*. 2025. Vol. 53. Iss (4). P. 529–533. doi: 10.36740/Merkur202504114

REFERENCES:

1. Verkhovna Rada of Ukraine. (1996). *Konstytutsiia Ukrainy* [Constitution of Ukraine]. Adopted June 28, 1996. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254k/96-вр#Text>

2. Verkhovna Rada of Ukraine. (2005). *Kodeks administratyvnoho sudochynstva Ukrainy* [Code of Administrative Procedure of Ukraine]. Code of Ukraine №2747-IV of July 6, 2005. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2747-15#Text>

3. Verkhovna Rada of Ukraine. (1991). *Pro sotsialnyi i pravovyi zakhyst viiskovosluzhbovtziv ta chleniv yikh simei* [On Social and Legal Protection of Servicemen and Their Family Members]. Law of Ukraine №2011-XII of December 20, 1991. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2011-12#Text>

4. Verkhovna Rada of Ukraine. (1993). *Pro status veteraniv viiny, harantii yikh sotsialnoho zakhystu* [On the Status of War Veterans and Guarantees of Their Social Protection]. Law of Ukraine №3551-XII of October 22, 1993. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3551-12#Text>

5. Council of Europe. (1950). *Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms*. Adopted November 4, 1950. Retrieved from https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text

6. United Nations. (1966). *International Covenant on Civil and Political Rights*. Adopted December 16, 1966. Retrieved from https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_043#Text

7. Sereda, O. (2025). Aktualni problemy pravovoho rehulivannia hroshovoho zabezpechennia viiskovosluzhbovtziv u voiennyi chas [Current problems of legal regulation of monetary support of servicemen in wartime]. *Pravo i suspilstvo* [Law and Society], 3(1), 154–159. <https://doi.org/10.32842/2078-3736/2025.3.1.227>

8. Kovalov, D. I. (2025). Pravovyi status viiskovosluzhbovtziv ta chleniv yikh simei: zahalnoteoretychnyi analiz [Legal status of servicemen and their family members: a general theoretical analysis]. *Scientific Bulletin of Uzhhorod National University. Law Series*, 2(89), 441–445. <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2025.89.2.67>

9. Rekshynskiy, V. O. (2023). Sudovyi zakhyst sotsialnykh prav viiskovosluzhbovtziv v Ukraini [Judicial protection of social rights of servicemen in Ukraine]. *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho natsionalnoho universytetu. Serii Pravo Scientific Bulletin of Uzhhorod National University. Law Series, Issue 80(2)*. 454–459. <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2023.80.2.73>

10. Kozynets, O. H., & Luhyna, Ye. Yu. (2025). Konstytutsiini zasady zakhystu prav viiskovosluzhbovtziv v Ukraini [Constitutional foundations of protection of servicemen's rights in Ukraine]. *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho natsionalnoho universytetu. Serii Pravo – Scientific Bulletin of Uzhhorod National University. Law Series*, 1(89), 210–215. <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2025.89.1.28>

11. Shevchuk, O. M., Drozdov, O. M., Babaieva, O. V., Bepalko, I. L., & Panova, A. V. (2025). Protection of the rights of drug addicts and the right to a fair trial: Practice of the European Court of Human Rights. *Polski Merkuriusz Lekarski*, 53(4), 529–533. <https://doi.org/10.36740/Merkur202504114>

Дата першого надходження статті до видання: 19.12.2025

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 29.12.2025

Дата публікації (оприлюднення) статті: 02.02.2026